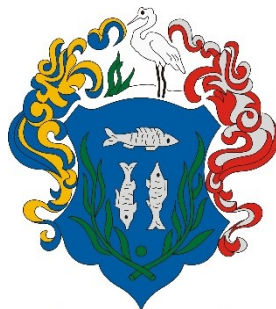

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

VEZSENY

2020. február

A tanulmány elkészítésében közreműködött:

Művi értékvédelem: Farkas Renáta okl. építészmérnök
É 16-0025

Régészet: Mali Péter régész, örökségvédelmi szakértő
21-0479

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány a Vezseny Községi Önkormányzat által felkért településtervező megbízásából készült. Az örökségvédelmi hatástanulmány készítését a településrendezési eljárás során a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban: Kötv.) jelenleg hatályos változatában a 85/A.§ (1-3) bekezdése írja elő.

Jelen örökségvédelmi tanulmány a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendeletben megfogalmazott tartalmi előírások figyelembevételével készült.

Rövidítések:

KÖH: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

Kötv.: Kulturális örökségvédelmi törvény

TARTALOMJEGYZÉK

oldalszám

<u>I. Örökségvédelmi vizsgálat:</u>	4.
I.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)	4.
I.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással	10.
I.2.1. Módszertani kérdések – Jogszabályok	10.
I.2.2. Általános geográfiai-régészeti értékelés [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)]	13.
I.2.2.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők	13.
I.2.2.2. A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége a tervezett fejlesztések viszonylatában	13.
I.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára	15.
I.3.1. A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek	15.
I.3.2. Az országos építészeti örökség elemei	16.
I.3.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)]	17.
I.3.3.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek	17.
I.3.3.1.1. Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek (2. kategória)	19.
I.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára	19.
I.4.1. Településszerkezet, telekstruktúra, utcavonal-vezetés	20.
I.4.2. Egyéb településkarakter elemek	
I.4.3. Építményrészlet, alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás	24.
I.4.4. Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet	26.
I.4.5. Szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor	28.
II. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése	32.
II.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.	33.
II.2. A II.1. pontban szereplő változások hatásai:	33.
II.2.1. A régészeti örökségre gyakorolt hatások	
II.2.2. A történeti településre, település- és tájszerkezetre gyakorolt hatások	33.
II.2.3. A települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre gyakorolt hatások	33.
III. Értékvédelmi terv	34.
III.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	35.
III.2. Önkormányzati feladatok	36.
IV. Összefoglalás	37.
V. Mellékletek	37.
V.1. Összesítő táblázat	38.
V.2. Régészeti lelőhelyek térképen	

I. Örökségvédelmi vizsgálat

I.1. A település történeti leírása

Vezseny a Tisza által három oldalról körbevett földnyelven fekszik. Területe ősidőktől fogva lakott, mivel az Alföldet borító hatalmas mocsarakból, nádasokból kiemelkedő halmok alkalmasak voltak letelepedésre. A jól védhető területen hatalmas erdők, dús legelők, halban gazdag folyó, vadban gazdag mezők szolgálták az itt lakókat.

A Tisza ingoványaiból kiemelkedő magas halom a Bökönyepart, melynek déli oldalát a Tisza teljesen leszaggatta. Az ásások, építkezések során a mélyebben fekvő részeken bronzkori temetőt, a Bökönyepart déli oldalán vaskori kelta női sír tártak fel. Az itt talált vérmancs-berakásos, állatfejekkel díszített bronzöv a kelta művészet kiemelkedő alkotása. A vezsenyi szőlők felé honfoglaláskori, lovával együtt eltemetett, gyönggyel megrakott harcosokat és nyilaikat találtak. A Tiszából avar kardot, mamut agyart, ősrzszarvú-, őstulok csontokat szedett ki egy halász.

Vezseny nevének eredetét nem lehet pontosan megállapítani. Lehetséges, hogy a területen letelepedő besenyők nevének módosulásával alakult ki. Akárcsak nevének eredetéről, így kialakulásának időpontjáról sincsenek adatok. IV. László király nejének 1284-ben kelt adománylevelében már megemlítik Vesen-t. Az 1390-es évek végén a vezsenyi határ a Veseni család birtokában volt egészen 1464-ig, amikor Mátyás király Kinizsi Pálnak adományozta. 1510-től a területet Horváth János kapitány szerezte meg, aki igencsak sanyargatta a népet.

A Dózsa-féle lázadáshoz sokan csatlakoztak a faluból. A lázadás leverése után Vezseny ura Werbőczy István lett.

A török időkben több felől is sanyargatták Vezseny népét. A teljesíthetetlen adók, kegyetlenkedések elől sokan elmenekültek, családotól, jószágostól behúzódtak a Bócér nádas szigeteire. Járványok pusztítottak. A földművelést felváltotta a rideg állattartás. A népes halászfalu helyén vadvizes mező, mocsaras, füves pusztaság, a romos faluban néhány koldusszegény jobbágyház és lakója élte túl a vihart. Az élet a törökök elűzése után sem lett sokkal jobb. A Tisza melléke a XVII. század végére úgy elnéptelenedett, hogy csupán 8 község jött számításba adózás terén. Vezseny ezek között volt.

A község mellett zajlott a Rákóczi-szabadságharc egyik nagy csatája, amikor a Sajó és a Hernád menti hajdútelepülésekről felállított ezred három századát 1705. április 18-án szétverték a rácok. A kurucok vesztesége több tiszt és majdnem száz katona volt.

1742-től a vezsenyi földek gazdája a Podmaniczky család lett. A település történetében az első birtokos, aki nem sanyargatta a népet, hanem a falu mellé állt. Segítette az imaház és a templom építését, inséges időkben átadta művelésre a kölesföldeket. A település török hódoltság és rác pusztítás utáni lakosság szám csökkenése miatt az uraság gondoskodott betelepítésekről is. Komárom és Nógrád megyéből, a Hajdúságból kerültek ide családok, Heves és Borsod megyéből kóborló hajdúk érkeztek.

A XIX. században a településen a hagyma- és dohánytermesztés volt jellemző.

A település melletti tiszai átkelő birtoklásáért a második világháború idején is súlyos harcok dúltak.

A Tisza által három oldalról határolt településen nem jellemző az Alföld többi településén meghatározó a település központjából sugarasan kivezető úthálózat, de az annak idején „kerítetlenül” telepített épületek által meghatározott, szabálytalan vonalvezetésű utcák máig meghatározó, jellegzetes elemei Vezseny településszerkezetének.

A település morfológiáját erősen befolyásolta a Tisza közelsége és a jelenlegi település északi és keleti oldalán húzódó magaspart. Az első lakóépületek a magasparton épültek. Az apró fehér házak közül csak a templom emelkedett ki. Az idők folyamán a Tisza árja utcásortokat szakított le, pusztított el, így került a templom a település szélére.

Első katonai felmérés 1782-1785 (forrás: <https://mapire.eu/hu/>)

A legrégebbi, észak-déli irányba húzódó település a népesség növekedésével először az alacsonyabb, nyugati részek, majd a falu alatt húzódó éren túli rét felé terjeszkedett.

A lakótelkek által elfoglalt történelmi településmag gyakorlatilag ma is megtalálható. Ez a településrész a halmazfalvakra jellemző morfológiai jegyeket mutatja:

- Szabálytalan alaprajzúak településszerkezetek közül a legősibb forma;
- A településszerkezet minden eleme (házak, telkek, telektömbök, utcák) szabálytalan elrendeződésű;
- Nagyon elterjedt (Közép- és Nyugat-Európában, Balkánon, Pó-síkságon)

A népesség növekedésével, a helyhez kötött mezőgazdasági termelés elterjedésével a halmazfalvak szükségszerűen átalakulnak. A fejlődésnek két útja ismert, a „besűrűsödés”, illetve a „kifelé terjeszkedés”. Vezseny geológiai adottságai nem tették lehetővé a jelentős terjeszkedést, így a település a rendelkezésre álló és beépítésre alkalmas területeivel csak úgy tudott „gazdálkodni”,

hogy törvényszerűen növekedett a település lakósűrűsége, egyre kisebb telkek alakultak ki. Hasonló folyamat figyelhető meg árvízmentes (Alföld, Tiszaság, Szamos-hát), illetve mocsaras területeken (Göcsej).

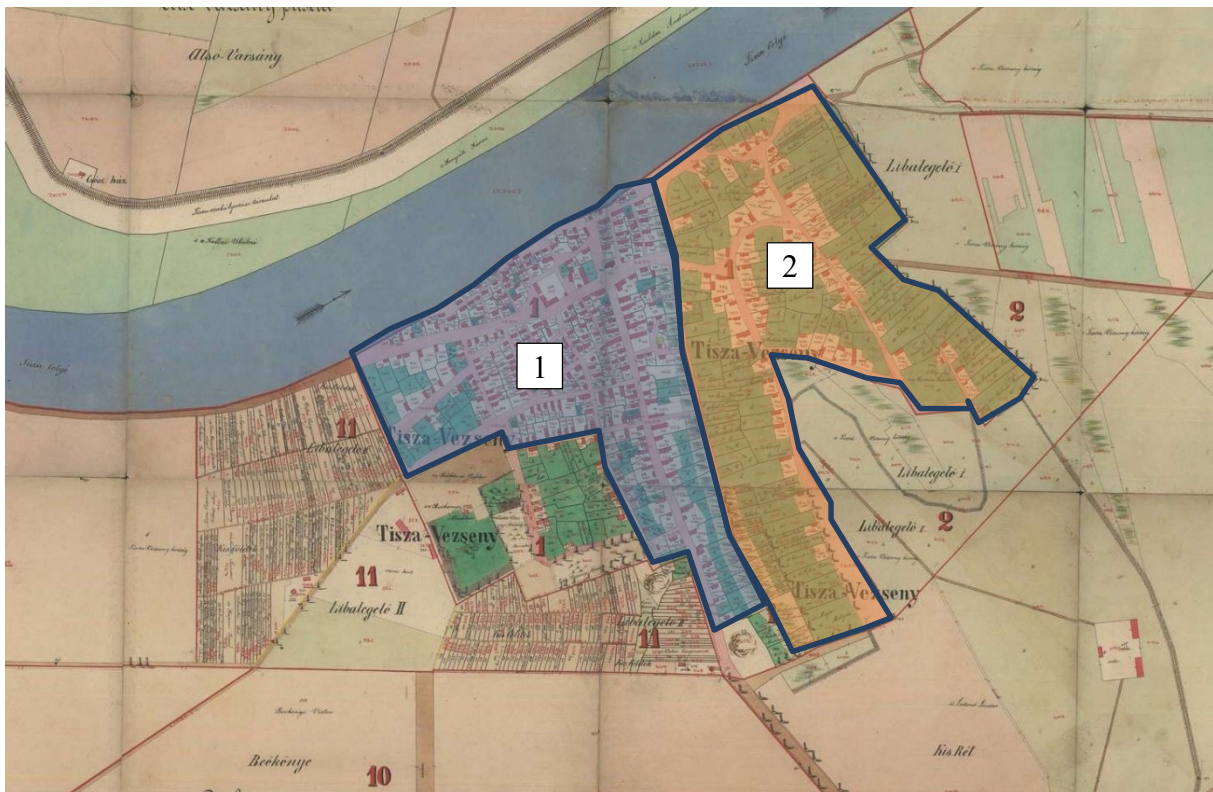
A besűrűsödés szakaszai:

- Szabálytalanul elhelyezkedő házak szántóval vagy legelővel,
- Később az újabb lakóházak már a meglévők közé ékelődnek, amíg van szabad földterület,
- Végül a mezőgazdasági termelés a falun kívülre helyeződik (lakó- és munkahely területileg szétválik),
- Védelmi szempontok is erősítik ezt a fajta átalakulást.

A lakó- és munkahely területileg szétválásával kialakul a kétbeltelkes településszerkezet.

Az aprótelkes (gazdasági épületek nélküli) házak képezik a településmagot (lakóöv), az állandó lakófunkcióra kevésbé alkalmas külső területekre kerülnek az ólak. Ezek a telkek alkotják az ólak által gyéren elfoglalt nagytelkű laza beépült ólaskert-övezet (ólasöv). Minden gazdának 2 telke van: egy belső (lakó) és egy külső (gazdasági)

Vezseny településszerkezete ma is őrzi a kétbeltelkes település jellemzőit. Az Alföldre jellemző módon két területen folyt az itt lakók élete. A belső településmagban szabálytalan elrendezésben, kerítetlenül helyezkedtek el a lakóépületek és ezektől távolabb a kertek.

Vezseny Magyarország kataszteri térképén (forrás: <https://mapire.eu/hu/>)

1. Lakóöv: lakóházakkal sűrűn beépült aprótelkű településmag
2. Ólasöv: az ólak által gyéren elfoglalt nagytelkű laza beépült ólaskert-övezet

A kertekben épültek fel a gazdasági udvarok. A XVIII. és XX. század között ez a kétbeltelkes életforma eltűnt. A belső, kisméretű telkeken is épültek gazdasági épületek, a külső kertek lakóterületekké váltak.

A kétbeltelkes halmazfalu átalakulását Magyarországon a következő tényezők befolyásolták:

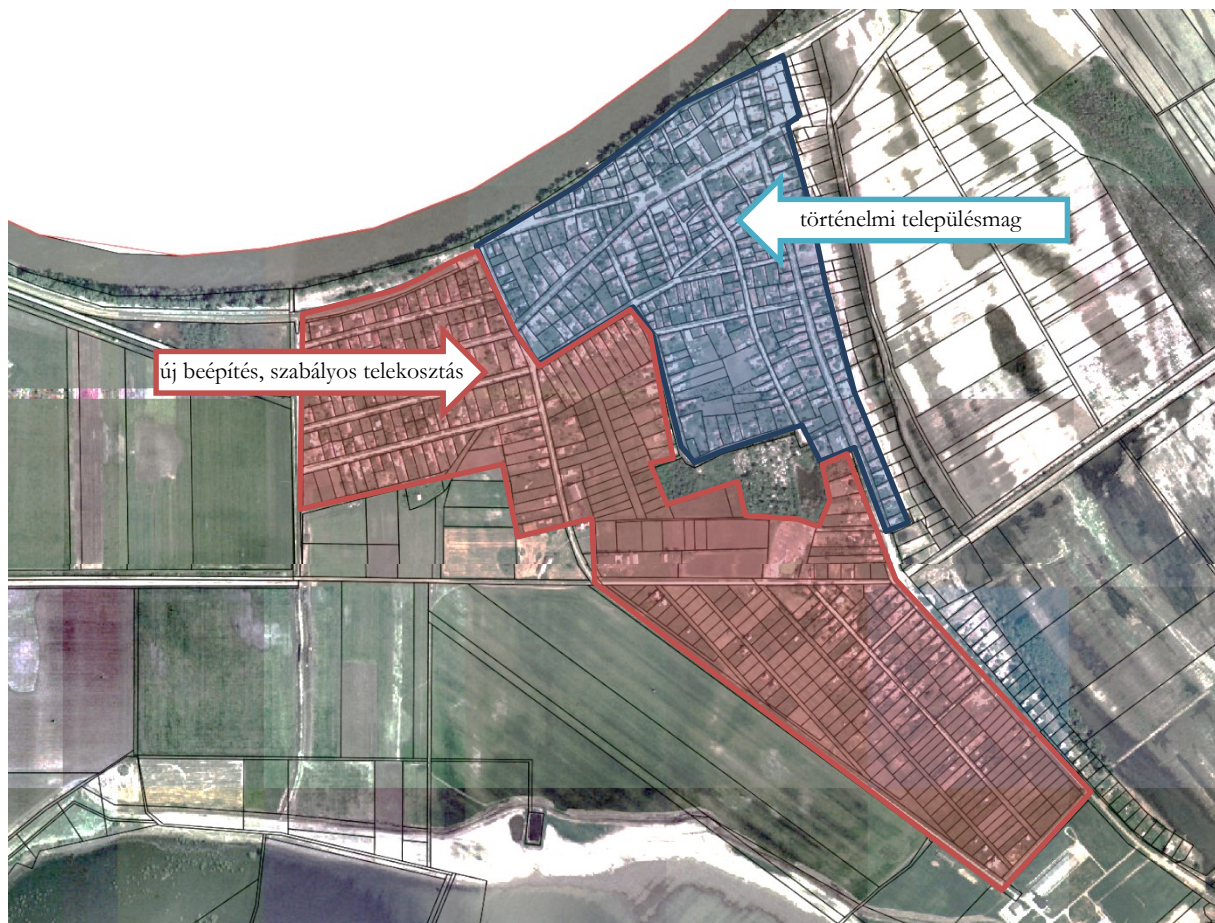
- Gazdasági és demográfiai változások
 - Alföld, XVIII. század vége: áttérés a szilaj marhatartásról jövedelmezőbb szántóföldi gabonatermelésre → ólasöv kisebb gazdasági jelentősége
 - Polgárosodás + javuló egészségügy → XIX. sz-i népességnövekedés → belső lakóöv megtelik → kirajzás („ólasöv” benépesülése)
- Következmények
 - Ólaskert: gazdasági helyett lakófunkció
 - Gazdasági funkció kiszorul a határba: tanyák
 - Az egykori kétbeltelkes állapotnak már alig van nyoma az alaprajzban
 - Az egykori mag és a kertség-öv beépítettségének mértékében és teleknagyságában csak kevés különbség mutatkozik
 - Kifelé tölcészerűen táguló, sugaras főutcák megmaradtak

Vezseny esetében megfigyelhető, hogy a régi kertek mára jellemzően mezőgazdasági területekké váltak. A kertség nem alakult át lakóterületté.

Az 1895-ös árvíz komoly alakítást végzett a településen. A református egyház jegyzőkönyvében az árvíz pusztításáról a következők olvashatók:

„Az 1895. év április 14-re esett hűsvét első napja szomorúan emlékeztet közösségünk életében. Az esett meg rajtunk, amibe hasonló szerencsétlenség nem történt régen közösségünkkel. Századunkban volt inség, szárazság, 1831-ben kolera, mely a lakosságot megtizedelte, de a mostanihoz hasonló szerencsétlenségre a most élő legöregebb emberek sem emlékeznek. A falunak nagyobbik részét, az alantabb fekvő helyeket az árvíz hűsvét első napján reggel 8 és 9 óra között elöntötte, s magával sodort 48 lakóházat, több gazdasági épületet, s megrongálódott, leomlott 121 épület.”

Az árvíz által elpusztított épületeket nyugat felé pótolták.

Ortofotó (forrás: Google Earth Pro)

Katonai felmérés 1941 (forrás: <https://mapire.eu/hu/>)

A település történelmi településmagja az első katonai felmérésen ábrázolt szerkezeti rendszerét megőrizve napjainkig csak kis mértékben – többnyire déli irányba – növelte területét.

Második katonai felmérés 1819-1869 (forrás: <https://mapire.eu/bu/>)

Még a harmadik katonai felmérésen is

Harmadik katonai felmérés 1869-1887 (forrás: <https://mapire.eu/bu/>)

Vezseny területén máig a hagyományos tömegformálású lakóépületek a jellemzőek. A lakóépületek ugyanúgy, mint a középületek jellemzően földszintesek, magastetős kialakításúak.

A hagyományos, utcára merőleges gerincű, oromfalas, tornácos épületeket az idők folyamán alakították, korszerűsítették, nyílászáróikat kicserélték, tornácaikat befalazták, de az épületek még így is őrzik a hajdani hangulatot.

I.2. A település régészeti örökségének felmérése (újjonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással)

I.2.1. Módszertani kérdések – Jogszabályok

2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) írja elő. „Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni.” Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (továbbiakban: Étv.) 8. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési eszközöket.

(3) A hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő jogszabályban meghatározott esetekben.”

Ha a fenti törvényt, a törvény szellemének megfelelően, a régészeti örökség védelmében értelmezzük, akkor a legfontosabbnak azt tarthatjuk, ha a tervezett települési módosítások, építkezések lehetőleg nem érintik a régészeti lelőhelyeket (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény „19. § (1) A földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal - beleértve az ásványi vagyon kitermelését is - (a továbbiakban: fejlesztések, beruházások) a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket kormányrendeletben meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

(2) A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. Amennyiben a feltáráson előkerülő régészeti leletek a helyszínen nem őrizhetők meg, azokat kormányrendeletben meghatározottak szerint kell elhelyezni.”)

A régészeti védettség Vezsenyen előforduló főformája a *nyilvántartott régészeti lelőhely (1-2. kategória)* (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény Értelmező rendelkezések, „7. § 35. Régészeti lelőhely: földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók.”)

Régészeti érdekű terület (3. kategória) (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény Értelmező rendelkezések, Régészeti érdekű terület: valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.). A természetföldrajzilag valószínűsíthető, vízmentes kiemelkedések potenciális régészeti érdekű területként kezelendőek.

A minél teljesebb településrégészeti rekonstrukció azért kulcsfontosságú, mert az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének éppúgy célja a leletek - lelőhelyek megmentése, védelme, mint a beruházások elősegítése azáltal, hogy felhívja a figyelmet a lelőhelyekre, a feltárásukkal járó költségekre (melyek a

kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény értelmében a beruházót terhelik), a feltárások időtartamára, a feltétlenül kikerülendő, szigorúan védett helyekre, hogy — lehetőség szerint — csak elvétele fordulhasson elő, hogy a már folyó kivitelezési munkálatokat kelljen hosszú hónapokra felfüggeszteni a nem várt leletek előkerülése miatt.

A nyilvántartott lelőhelyek Vezsenyen a beruházóra háruló kötelezettségek szempontjából két kategóriába sorolhatók.

1. A feltétlenül kikerülendő lelőhelyek: a halmok (településdombok és/vagy temetkezési helyek) (A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján természetvédelem alatt is állnak), esetleg a középkori templomhelyek és más kiemelt jelentőségű, védett lelőhelyek.

A halmokkal kapcsolatban fontos tudnivaló, hogy nem csupán magának a halomnak a bolygatása tilos, hanem 30 méteres körzetén belül minden talajmozgatással járó munka.

2. Megelőző feltárássra kötelezett régészeti lelőhelyek. A többi nyilvántartott lelőhely, amennyiben a beruházást másutt nem lehet megvalósítani.

(Idézett törvény 22. § (2) A földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció készíthető, különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez. Nem nagyberuházás esetén a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció készítésével feltárássra jogosult intézményt bízhat meg.

(2a) A földmunkával járó, nagyberuházásnak nem minősülő, új nyomvonalú, külterületi közútépítések előkészítése során a beruházó a régészeti érintettség felderítése érdekében a feltárássra jogosult intézménnyel előzetes régészeti dokumentációt köteles készíttetni a kerékpárút kivételével.

(2b) A nagyberuházásnak nem minősülő, földmunkával járó beruházások előkészítése során az előzetes régészeti dokumentáció tartalmi elemeire a 23/C. § (2) és (5) bekezdésében, valamint a 23/D. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni.

(3) A nyilvántartási adatok és - ha rendelkezésre áll - az előzetes régészeti dokumentáció adatai, valamint a beruházás régészeti örökségre gyakorolt hatása alapján a védettségi fokozat figyelembevételével a hatóság - jogszabályban meghatározottak szerint - a megelőző feltárás keretében

a) régészeti megfigyelést ír elő, ha

aa) a tervezett tevékenység nem, vagy csak csekély mértékben érinti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet és a régészeti örökség elemeit,

ab) a régészeti örökség elemeinek előfordulása szórványos,

ac) a beruházással kapcsolatos földmunka mélysége nem éri el a régészeti örökség elemeinek jelentkezési szintjét,

ad) a nyilvántartott régészeti lelőhely beruházással érintett területét korábban földmunkával bolygatták, vagy

ae) a beruházás műszaki jellege miatt a régészeti feladatellátás más módon nem végezhető el,

b) próbafeltárást ír elő - jogszabályban meghatározott kivételekkel -, ha

ba) előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre, vagy annak készítéséhez jogszabályban meghatározottak szerint nem végeztek próbafeltárást,

bb) földkiemeléssel nem járó alapozási technikával tervezett beruházás valósul meg,

bc) a nyilvántartott régészeti lelőhely jellege, intenzitása, térbeli kiterjedése vagy rétegsora nem ismert,

c) teljes felületű feltárást ír elő, ha

ca) a beruházással érintett lelőhely vagy lelőhelyrész hazánk múltjának kiemelkedő fontosságú forrása,

cb) a beruházás történeti városmag területén valósul meg,

d) teljes felületű feltárást írhat elő, ha a feltárás a tudományos ismereteket várhatóan jelentős új eredményekkel gazdagítja.

(4) A hatóság a (3) bekezdés *a-d)* pontjában meghatározott régészeti feladatokat a lelőhely különböző részei vonatkozásában eltérően is meghatározhatja.

Tájékoztató adatok:

A beruházással kapcsolatos régészeti feladatok tekintetében az örökségvédelmi szakhatóság állásfoglalása a mérvadó. (A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet) E rendeletben, valamint más jogszabályokban meghatározott, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével (a továbbiakban: örökségvédelem) kapcsolatos hatósági feladatok ellátására

„*a)* örökségvédelmi hatóságként (a továbbiakban: hatóság) a *c)* és *d)* pontban meghatározott feladatok kivételével az 1. mellékletben felsorolt járási (fővárosi kerületi) hivatalt (a továbbiakban: járási hivatal) az 1. mellékletben meghatározott illetékességi területtel, ... jelöli ki.”

Vezseny esetében: Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hatóság, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel)

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének célja a lelőhelyek részletes ismertetése abból a célból, hogy a településrendezési koncepcióban ill. tervekben szereplő módosításoknak, fejlesztéseknek a hatása a régészeti örökség egyes elemeire nézve felmérhető legyen, s ezáltal a beruházó számára tájékoztatásul szolgáljon a rá váró kötelezettségekről.

Fontos tudnivaló: A terepbejárással, próbaásatással vagy szakfelügyelettel ill. az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésével nem zárulnak le okvetlenül a régészeti tennivalók. E munkák a felderítést célozzák, azok eredményétől függően további régészeti kutatásokra, azaz megelőző feltárássra is szükség lehet.

Kiegészítő megjegyzések

A nyilvántartott lelőhelyek listáját a Miniszterelnökség központi adatbázisa alapján veszem sorra. Ez a lista a 2018. októberi állapotot tükrözi. Eszerint jelenleg Vezseny közigazgatási területén belül a lista 1-6. számjegyig veszi sorba az nyilvántartásban rögzített helyszínű régészeti lelőhelyeket. A geomorfológiai jellegzetességek által feltételezett régészeti érdekű területek listája jelen összeállításban már nem szerepel a megváltozott törvényi szabályozások miatt, de a vízmentes magaslatokon bármikor előfordulhat régészeti jelenség előkerülése.

I.2.2. Általános geográfiai-régészeti értékelés [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)]¹

I.2.2.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők

Vezseny megyénk egyik jellegzetes mezővárosi települése, ennek megfelelő nagy kiterjedésű határral. Területe – a belterülettel együtt – 2517 hektár, vagyis a kisméretű települések közé tartozik.

A település a Tisza kanyarulatában található, a homok és lösz talajú terület geomorfológiáját a folyó határozza meg. A mai település az egykori áradás mentes terület szélén található, a tőle keletre és délre található területek egykori vízjárta részek régi magaspartok kiemelkedéseivel tagolva. Az Tisza főfolyásában a szabályozás előtt található Ciprus-sziget, mai Ciprus dűlő a keleti területek legfontosabb vízmentes területe.

A település első említése 1354-ből való, amikor is Wesen néven szerepel. A település helye változatlan a történeti időkben nevét is tartja a 18-19. századi archív térképeken Vezseny, Vezsény, Tisza-vezseny neveken található meg a növekvő település. Fontosabb történeti eseményei is a Tiszához kapcsolódnak átkelő mivolta miatt tört ki csata itt a Rákóczi szabadságharc, illetve a II. világháború alatt is.

Régészeti szempontból a vízmentes magaslatok az újkőkortól tehát közel 8000 éve lakottak. A települési nyomok az újkőkör, bronzkor, vaskor, római kor, népvándorlás kor, középkor időszakából is ismertek egy igen szűk területről, a mai belterület bővebb határain belülről, mint a megtelepedésre legalkalmasabb régióból. A területen szisztematikus gyűjtés nem történt, így még sok régészeti örökség szempontjából fontos területet rejt a település területe.

I.2.2.2. A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége a tervezett fejlesztések viszonylatában

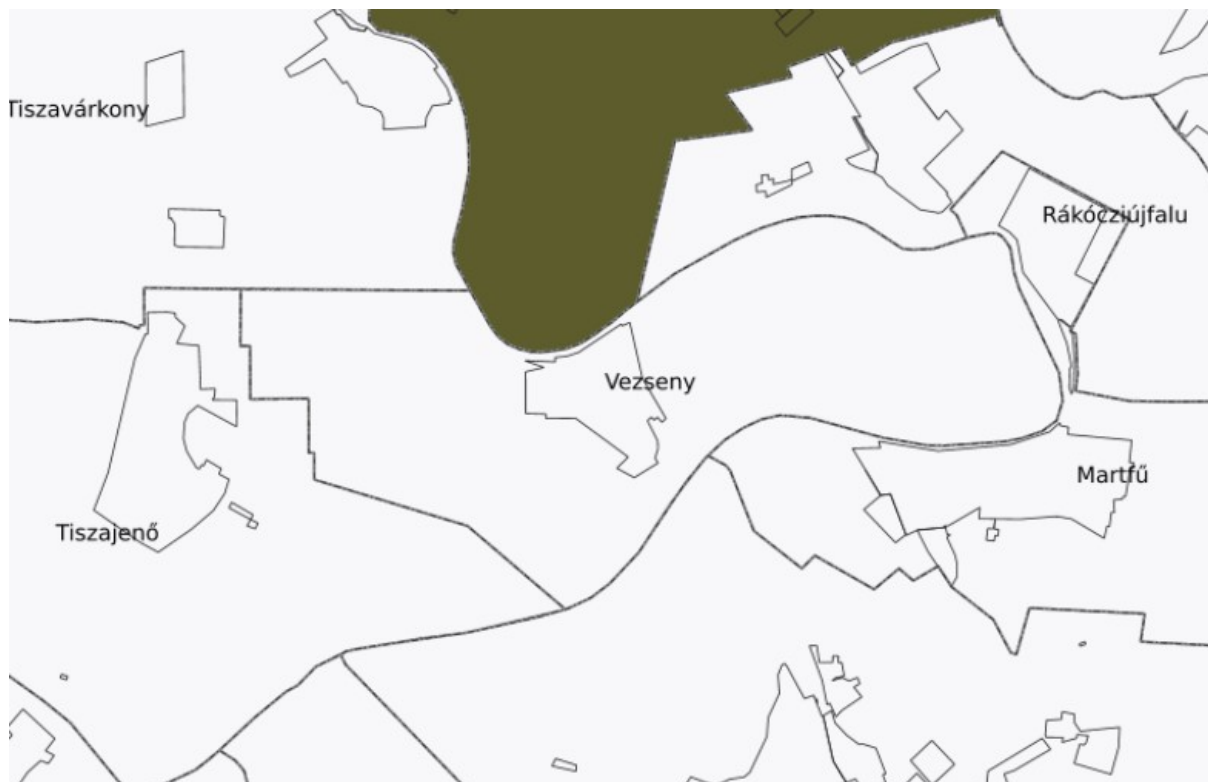
¹ 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet, 14. melléklet, 1.2.

E tanulmányok célkitűzését figyelembe véve, a belterület, azaz jelen esetben maga a város, speciális vagy még inkább, ellentmondásos területnek tekinthető. Minden település, így Vezseny is, előreláthatólag a legtöbb fejlesztést, beruházást a belterületen kívánja megvalósítani: Itt épülnek a házak, üzletek, létesülnek parkok, szabadidő központok, falusi turizmust szolgáló változtatások stb.– minden, mely a lakosság érdekeit szolgálja. *A település központja, majd a köré csoportosuló épületek sora, az alapító ősök bölcsességének köszönhetően, a földrajzilag leghelyesebb területet foglalja el.*

Feltételezhetjük tehát, hogy a mai településen, az álló házak alatt-között őskori, ókori, népvándorlás kori, középkori lelőhelyek bújnak meg, melyeket éppen a beépítettség miatt nem tudunk feltérképezni, s csak földmunka során véletlenül kerülhetnek felszínre. Mindezek folytán az a furcsa helyzet áll elő, hogy a múzeumi nyilvántartások alapján éppen a letelepedésre mindenkor legalkalmasabb terület tűnik régészeti szempontból ritkán lakott övezetnek. A valóságban azonban a belterületen minden “kapavágásnál” számítani kell leletek előkerülésére, ezért itt fokozott figyelem szükséges.

I.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára

I.3.1. A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

 világörökségi és világörökségi várományos terület
a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi
CXXXIX. törvény 3/4. melléklete alapján

I.3.2. Az országos építészeti örökség elemei

Református templom (műemlék)

törzsszám	azonosító	cím	helyrajzszám
4035	6099	Templom út	1

Egyhajós, egyenes záródású, keletelt templom, a nyugati homlokzat előtt álló toronnyal, a déli oldalon előcsarnokkal. Homlokzatait mélyített tükrök tagolják. Síkfödémes hajó, mindkét végében falazott, a déli oldalon faszerkezetű karzat, 19. század. Berendezés: jórészt 18. század második fele.

Épületbelső, tartozékok:

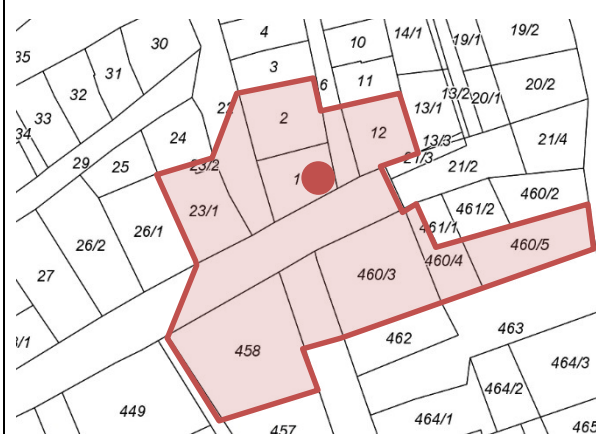
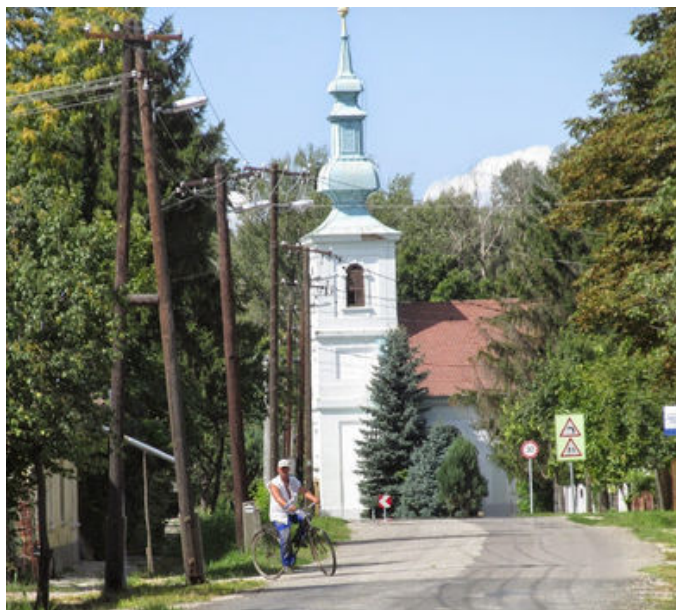
Síkfödémes hajó. A hajó mindkét végén három nyílású íves árkád fölött falazott mellvédes karzat. A hajó déli oldalán későbbi, faszerkezetű karzat. A torony alatt csehboltozat. Az előcsarnokban síkfödém. Hajópádoló. Eredeti kapuk. Újabb ablakok, 20. sz.

Berendezés:

Szószerék, épített, vakolt, meszelt, aranyozott, klasszicizáló későbarokk, 1800 körül. Úrasztala, festett fa, 1925.

Padok, festett fa, későbarokk, 18. sz. vége.

Mózeszék, festett fa, későbarokk, 18.sz. vége.

Református templom ex-lege műemléki környezete (műemléki környezet)		
törzsszám	azonosító	helyrajzszám
4035	27830	2, 12, 23/1, 458, 460/3, 460/4, 460/5

Műemlék
 M Műemlék telke
 MK Műemléki környezet

I.3.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)]²

I.3.3.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

I.3.3.1.1. Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek (2. kategória)

1. lelőhely: Köztemető

A belterület déli részén elterülő temető területén kerámia és telep jelenségek, köztük egy kemence került elő egy helyszíni szemle során 1974-ben. A lelőhelyen római kori szarmata megtelepedésre utalnak a nyomok.³

2. lelőhely: Kisdebrecen

A belterülettől délre 300-400 méter távolságra, az egykori Tiszamenti Tsz. területén a 1969-ben kisméretű leletmentés zajlott, amelynek az eredményeképpen egy gazdag kelta női sír került elő, valamint késő középkori településnyomok.⁴ A területen a VTT Hullámtér project keretében régészeti feltárást fog zajlani, amely a tanulmány készítésekor előkészítési állapotban volt.

3. lelőhely: Ciprus-sziget (KÖH az.: 25516)

A belterület keleti szélén és az első magas parti homokháton késő bronzkori településnek a szórványos maradványai ismertek felszíni leletekből.⁵

4. lelőhely: Kotló-földek

A település belterületétől északkeletre 200 méter távolságra található az első magas parti homokháton egy kiterjedt, több korszakos település. Itt újkőkori, szarmata, avar és Árpád-kori leletek is előkerültek.⁶ A területen a VTT Hullámtér project keretében régészeti feltárást fog zajlani, amely a tanulmány készítésekor előkészítési állapotban volt.

5. lelőhely: Ciprus-sziget

3 km távolságra a település belterületétől kelet-északkeleti irányban az egykori Ciprus sziget keleti végén 1959-ben Kaposvári Gyula folytatott ásatást a gátépítés földmunkái során. Az ásatáson kora és középső rézkori település részlete került elő.⁷

6. lelőhely: Tiszamenti-dűlő

A 299. folyami kilométernél található ártéri kisebb szigetről vaskori bögre került beszolgáltatásra a Damjanich János Múzeumba. A lelet hitelesítését a múzeum munkatársai 2019-ben elvégezték. A lelőhely a tanulmány írásakor nyilvántartásba vétel alatt áll.

² 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet, 14. melléklet, 1.3.3.

³ Jelentés a Vezseny, Köztemető lelőhelyen végzett helyszíni szemléről [DJM Rég. Ad. 221-74.] Lelelőhely Nyilvántartási Szám (továbbiakban LNySz): 37028

⁴ Lelelőhelybejelentő adatlap Vezseny 2009. [KÖH 600/1618/2009] LNySz: 65256

⁵ Lelelőhelybejelentő adatlap Vezseny 2009. [KÖH 600/1618/2009] LNySz: 65258

⁶ Előzetes régészeti dokumentáció VTT Hullámtér rendezése a Közép-Tiszán, 2017 [ÖNYO/552 (2018)] LNySz: 94127

⁷ A szolnoki múzeum leletmentései 1959-ben [DJM Rég. Ad. 44-68.] LNySz: 25516

I.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

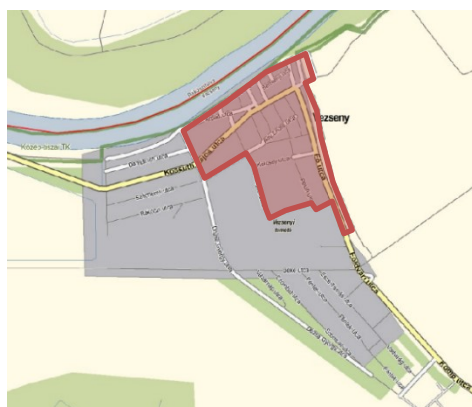
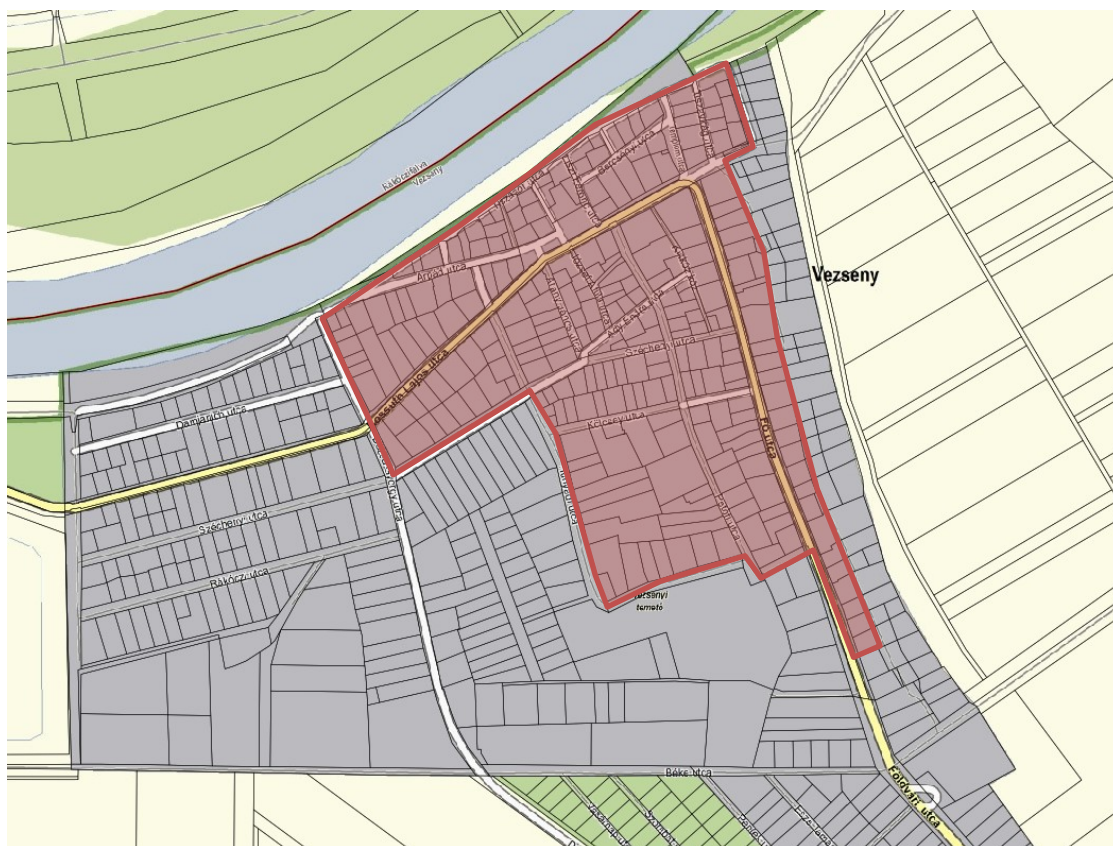
I.4.1. Településszerkezet, telekstruktúra, utcavonal-vezetés

Történelmi településmag (településszerkezet, a telekstruktúra, az utcavonal-vezetés szempontjából helyi területi védelemre javasolt)

A település északi részén található régi településmag a kétbeltelkes halmaztelepülés halmazos részéből kialakult településrész jellegzetes utcahálózattal, településszerkezettel.

Jellemzői:

- szabálytalan utcavezetés, változó, sokszor szűk utcakeresztmetszet
- szabálytalan alakú, többnyire elaprózódott telkek
- nagyrészt oldalhatáron álló, vegyesen előkert nélküli, illetve előkertes beépítés

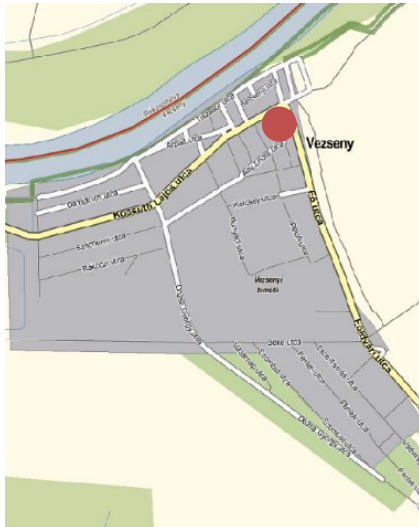

I.4.2. Egyéb településkarakter elemek

I.4.2.1. Református iskola (ma általános iskola és óvoda)

Kossuth L. u. 1-3. (458 hrsz)

Sarki épület, két utcára épült két hosszú különálló épület, amit egy sarok építmény köt össze. Az egyik részben van az iskola, a másikban az óvoda. 1926-ban épült, két tantermes, tanítói lakással, kupolás saroktetővel, oldalában az első világháborúban elesettek neve bronzba öntve.

I.4.2.2. Református parókia

Fő út 1. (460/1 hrsz)

1847 tavaszán Petőfi Sándor látogatást tett itt.

I.4.2.3. Népi lakóépületek

- a) Az épülettípus jellemzői: két ablakszemes, utcára merőleges gerincű, magastetőű épület. Oromfala gyakran deszkázott, ritkábban vakolt. Tornáca az utca felé gyakran ajtóval kapcsolódik.

Kossuth Lajos utca 54. (117 hrsz.)

Kossuth Lajos utca 44. (127 hrsz.)

Kossuth Lajos utca 46. (126/2 hrsz.)

Kölcsey Ferenc utca 3. (424 hrsz.)

- b) Az épülettípus jellemzői: három, vagy több ablakszemes, utcával párhuzamos gerincű, magastetőű épület. Oromzata legtöbbször vakolt. Homlokzata díszített (vakolatarchitektúra, illetve téglaburkolat).

Széchenyi utca 8. (292 hrsz.)

Petőfi Sándor utca 1. (448 hrsz.)

I.4.2.4. Egykori római katolikus imaház

Dózsa György utca 7. (387/1 hrsz)

I.4.3. Építményrészlet, alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

Ahogy az Alföldön gyakorlatilag minden településen, így Vezsenyben is a történelmi településrész népi lakóépületei a háromosztatú, tornácos parasztház jellegzetességeit viselik magukon. A vályogból épült épületek udvar felőli hosszanti fala mellett a nyeregtető alá behúzott, vagy különálló, a nyeregtetőtől független lefedésű tornác épült. A tornác tetőszerkezetének alátámasztása fa oszlopokkal, illetve a módosabb portáknál vakolt, profilozott, vagy vakolatlan téglapillérek beépítésével történik.

Példa nyerstégla pilléres tornácra

A jellemzően nyeregtetős épületek oromzatainak kialakítására több megoldást is találhatunk a településen. Az oromzat vagy homlokzat kiképzésére a 19. századtól kezdve többféle anyagot és technikát alkalmaztak. Nádas vidéken az oromzatot nádból korcolták, majd sárral tapasztották be és bemeszelték. Országsszerte elterjedt volt a vesszőből font, sárral tapasztott és meszelt oromzat. A deszkaoromzatok ugyancsak jellemzőnek tekinthetők a magyar nyelvterületen. A legegyszerűbb deszkaoromzatot függőlegesen egymás mellé szegelt deszkák alkották.

Példa deszkázott oromzatra

Ebben az esetben is meg kell jegyezni, hogy a módosabb családok lakóépületeinél (a korábban az I.4.2.3. b. pontjában meghatározott épülettípus esetében) a társadalmi, illetve vagyoni helyzet „demonstrálása” céljából az utcára merőleges nyeregtetős „hosszúház” mellett megjelenik az utcával párhuzamos tömegű lakóépület. A korábbi kétablakos típussal szemben ezek az épületek három, vagy több ablakkal néznek az utcára, a főhelyiségek nagy része így közvetlen megvilágítást kap. Ez – a nagyobb arányú természetes megvilágítás miatt – a megnövekedett belmagassággal együtt egészségesebb életkörülményeket biztosított. Ezek az épületek már nem deszkázott, hanem vakolt, meszelt oromzatot kaptak, homlokzatképzésük is kifinomultabb.

Példa téglaburkolatos, illetve vakolat-architektúrás homlokzatképzésre

A tornácos lakóépületek udvari, hosszanti fala mellett végigfutó tornác – főleg az utcafrontra épült házak esetén – gyakran kapuval nyílik az utcára. A településen a tornác-kapuk vonatkozásában megfigyelhető egy jellegzetes kialakítás, amely elsősorban a téglapilléres tornácok esetén, illetve a vakolt oromzatos házaknál fordul elő. Jellegzetessége a nyerstégla homlokzatképzés és a boltíves nyílásáthidalás.

I.4.4. Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet

- Településközpont - park

A település központjában, a Trianon-emlékműnek és a Szent István emlékoszlopnak helyet adó rendezett, díszkert, illetve park.

forrás: <http://www.kosakarlo.hu/keptarak/trianon/vezseny.html>

- Kegyeleti Park

2004-ben, a temető mellett, ill. az egykori bánya helyén kegyeleti parkot alakított ki a település.

forrás: Vezseny Településképi Arculati Kézikönyv

I.4.5. Szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

- TRIANONI EMLÉKMŰ

A Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló 2010. évi XLV. törvényt májusban fogadta el a Parlament. A trianoni békediktátum 90. évfordulója alkalmából számos településen emlékművet emeltek a magyarság történetének e szomorú dátumára emlékezve. Veszényben 2010. június 4-én leplezték le Harangozó Márton fafaragó alkotását. A kompozíció központjában egy hármashalmon álló kopjafa áll kettős kereszttel a tetején. A faragott koronás címer alatt pedig József Attila: Nem, nem, soha című versének (1922) egyik szakasza olvasható:

*Ha eljő az idő - a sírok nyílnak fel,
Ha eljő az idő - a magyar talpra kel,
Ha eljő az idő - erős lesz a karunk,
Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!*

forrás: <http://www.kosakaro.hu/keptarak/trianon/veszeny.html>

- Tanítói emléktábla

A több nemzedéket is oktató pedagógus, a vezsenyi születésű Czecei Szűts Sándorné helytörténeti kutatóként könyvet is írt a településről. A hálás utókor az általános iskola falán helyezett el emléktáblát "Kató néni" tiszteletére.

- 1. világháborús emléktábla

A Nagy Háborúban elesett vezsenyi katonák emléke előtt tisztelegve állítottak bronztáblát a Kultúrház épületének homlokzatán. Az ünnepélyes leleplezésre 1927. október 2-án került sor, amelyen jelen volt József főherceg is. Horkai Pál helyi géplakatos öntötte a több mint 220 kg súlyú táblát.

- 720. jubileumi emlékmű

A település a középkorban a Vezsenyi család birtoka volt. 1284-ben keletkezett oklevél fontos településtörténeti eseményt rögzít. Vezseny ettől az évszámtól datálja fennállásának kezdetét. 2004-ben állította a település önkormányzata a jubileumi emlékművet, amely két egymásra állított nyitott könyvet formáz.

- Árvíz emléktábla

A 2001-ben újonnan épített községháza előtt avatták fel a 2000. évi tiszai áradásra emlékeztető márványtáblát. A teljesen víz alá került település az árvízi védekezésben teljesített helytállásáért a Magyar Örökség díját is megkapta. A téglalap alakú emelvényre erősített emléktáblán Giordano Bruno (1548-1600) sorai olvashatók:

... AZ A FONTOS, HOGY MINDENKI TEGYE MEG, AMIT MEGTEHET.

- 1956-os emlékmű

2006-ban, a forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából állított emlékművet Vezseny lakossága a temető melletti Kegyeleti Parkban.

- Szent István emléktábla

2014-ben, augusztus 20-án „ORSZÁGÉPÍTŐ SZENT ISTVÁN EMLÉKÉRE” került elhelyezésre az emléktábla a Kossuth Lajos utca melletti parkban (hrs.: 21/5).

II. A rendezés során tervezett változtatások hatáselemzése

II.1. A települési értéktárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változtatások ismertetése

Adatszolgáltatásként megkapott fejlesztési elképzelések:

- Az iskola és az óvoda épületének fejlesztése.
A vezsenyi iskola és óvoda energetikai korszerűsítésének építészeti hőszigetelési és épületgépészeti munkái:
 - a meglévő épület falai és a földem hőszigetelésre kerül, illetve kazáncsere kerül megvalósításra;
 - a használati melegvíz előmelegítésére napkollektoros rendszer kerül kiépítésre;
 - a beruházás elemei: utólagos külső oldali hőszigetelés; külső nyílászáró csere; hőtermelő rendszer átalakítása (kondenzációs kazán, talajszondás hőszivattyú); HMV rendszer korszerűsítése (indirekt tároló); hőleadó rendszer korszerűsítése (acéllemez lapradiátor + fan coil); világítási rendszer korszerűsítése; akadálymentesítés.
- A könyvtár, a kultúrház felújítása.
A felújítás az épület belső tereit érinti.
- Részvétel a „Tisza-kanyar” turisztikai fejlesztésben.
A fejlesztés fő célja, hogy a térségben már jól működő, különböző helyszíneken létesült kulturális terek, valamint kapcsolódó helyszínek turisztikai vonzereje növekedjen. Négy település (Rákócziújfalva, Rákócziújfalva, Tiszavárkony, Vezseny) együttműködése révén a cél egy olyan térségi hálózat kialakítása egy túraútvonalra felfűzve, mely kulturális vonzerőn alapul és a terület turisztikai szempontból fontos pontjait köti össze. A túraútvonal utolsó állomása Vezseny, ahol a Patkóban, az egyedi természeti értékekkel bíró területen egy kilátót tekinthetnek meg a turisták, amely mellett egy erdei pihenő kerül kialakításra.
- A komp-révház felújítása.
A komphoz vezető út mellett maga a komp és a rév is megújul. Felújításra kerül a révház, melynek keretében egy új fedett utasváró is épül.

II.2. A II.1. pontban szereplő változások hatása

II.2.1. A régészeti örökségre gyakorolt hatások

Az előzetesen elkészült településfejlesztési koncepcióban régészeti örökséget érintő beruházás nem található. A végleges tervek megvalósulásának előkészítésekor, amennyiben földmunkával jár egy

fejlesztés (pl. iskolaépület és óvodaépület fejlesztése, amennyiben további épületek kerülnek hozzáépítésre) akkor a szakhatóságtól (Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hatóság, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel) további szakvélemény kérése javallott.

II.2.2. A történeti településre, település- és tájszerkezetre gyakorolt hatások

A II.1. pontban ismertetett fejlesztések egy része érinti a történelmi településrészt.

Az épületek energetikai felújítása során különös figyelemmel kell lenni az épület jelenlegi megjelenésének megőrzésére mind a nyílászárók cseréje kapcsán (nyílászárók, méretek, szín), mind a homlokzati felületek (burkolatok, tagozatok, színek) kialakítása során. Az épület meghatározó eleme a történelmi településrésznek, fontos szerepe van a történelmi településkép megőrzésében, a helyi értékekre összpontosító szemléletformálásban.

Mindezek figyelembevételével fontos mind a történelmi településkép, mind a történelmi településszerkezet megőrzése. A tervezett fejlesztések tervezése, megvalósítása során figyelemmel kell lenni az történelmi településszerkezet, településkép megőrzésére, úgy, hogy az épített örökség értékeinek megjelenése továbbra is jól érvényesüljön, ezáltal a településképben betöltött szerepük ne sérüljön.

II.2.3. A települési értéktárban szereplő műemléki értékekre gyakorolt hatások

A tervezett fejlesztések közvetlenül nem érintik a települési értéktárban szereplő műemléket, azonban annak közvetlen környezetét (műemléki környezet) igen. Mind az iskola-óvoda, mind a könyvtár-kultúrház épületének a felújítása során – különösen a homlokzat utólagos hőszigetelése, homlokzati nyílászárók cseréje esetén – figyelembe kell venni a közvetlen környezet épített örökségi értékeit, és a felújítást úgy kell megvalósítani, hogy az értékek ne sérüljenek.

III. Értékvédelmi terv

III.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A kulturális örökség védelméért felelős miniszter általános javaslatai a következők:

- Az elektronikusan átadott tudományos adatszolgáltatás információi a javaslatban tájékoztató adatként szerepeljenek, tekintve, hogy a védettségről miniszteri rendelet intézkedik.
- A védett ingatlanok térképi megjelenítését, a területi lehatárolás módját a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal Szolnoki Járási Hivatal Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztályával célszerű egyeztetni.
- A fejlesztésre, változtatásra vonatkozó javaslatok és a szabályozás egyaránt vegye figyelembe a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.), valamint a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (Övr.) előírásait, különös tekintettel ez utóbbi 21. § (3) bekezdésében foglaltakra, amely szerint a földmunkával járó beruházásokkal a régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. Amennyiben az elkerülés nem lehetséges, teljes felületű feltárást írható elő, ami mind a beruházás bekerülési költségeit, mind a kivitelezés időtartamát megnöveli. A Kötv. 13. § (1) értelmében védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti. Az Övr. 53. § (1) bekezdése értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen örökségvédelmi engedély szükséges a 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, illetve nyilvántartott régészeti lelőhelyen a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.
- A település kulturális öröksége sérülékeny, meg nem újuló erőforrás, amelynek minden egyes eleme feltétlenül megóvandó, ezért azok elhelyezkedését, védelmét a vonatkozó javaslatban prioritásként szükséges figyelembe venni.
- A régészeti lelőhelyek, valamint a műemlékek szabályozásáról a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény gondoskodik.
- A helyi védett értékek védelmével kapcsolatos részletes szabályozásra önkormányzati rendelet keretében van lehetőség. Vezseny Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 13/2017. (XI. 30.) számú önkormányzati rendeletében meghatározta mind a helyi építészeti értékek, mind a településképp védelmével kapcsolatos előírásokat, szabályokat.
- Helyi védelmi javaslattal nem élünk, tekintettel a településképp védelméről szóló LXXIV. törvény előírására, amely a helyi védelem elrendelését az önkormányzatok településképi rendeletéhez utalta. A helyi értékek fennmaradását az Értékleltárba történő felvételük, illetve településképi rendeletben történő védelem alá helyezésük segítheti elő.

III.2. Önkormányzati feladatok

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény értelmében a település helyi területi védelemmel érintett területeit, helyi egyedi védelemmel érintett elemeit, valamint a védettséggel kapcsolatos részletszabályokat az önkormányzat önálló településképi rendeletben állapítja meg. A településképi rendelet a településképi arculati kézikönyvvel (kézikönyv) összhangban készül. A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 43/B. § (3)-(4) bekezdései értelmében a polgármester gondoskodik a kézikönyv és a településképi rendelet monitorozása érdekében az önkormányzat honlapján nyilvános értékelő felületet működtetéséről. Az önkormányzati főépítész évente egy alkalommal a felületre beérkezett véleményeket kiértékeli és ismerteti a képviselő-testülettel, ezután a képviselő-testület dönthet a kézikönyv, illetve a településképi rendelet módosításáról. Vezseny Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 56/2017. (XI. 23.) számú határozatával fogadta el a község Településképi Arculati Kézikönyvét, illetve megalkotta a településkép védelméről szóló 13/2017. (XI. 30.) rendeletét.

Az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeit érintő fejlesztési, rendezési és hasznosítási típusú feladatok meghatározása:

- A helyi értékek, valamint a régészeti lelőhelyek vonatkozásában a fejlesztésekkel ütközés nem mutatkozik. A tervezett fejlesztések éppen fennmaradásukat szolgálják, ezért a fejlesztési elképzelések között helyi művi, illetve régészeti értékeket veszélyeztető javaslat nem szerepel.

Az értékvédelemre irányuló tevékenységek prioritásainak meghatározása, ütemezése, felelőseinek megnevezése:

- A helyi identitás erősítése, a művi értékek megőrzése tekintetében kiemelten kezelendő prioritás a művi értékvédelem.
- Az értékvédelemre irányuló tevékenységek ütemezésük sorrendjében:
 - helyi művi értékek beazonosítása,
 - helyi művi érték-megőrzés támogatási formáinak számbavétele,
 - helyi értékvédelmi rendelet megalkotása, karbantartása,
 - védelmi intézkedések kidolgozása, karbantartása,
 - önkormányzati feladatkör helyi művi értékvédelemmel érvényre juttatásával való kibővítése.

IV. Összefoglalás

A község közigazgatási határa 2517 hektár. A település területén módszeres régészeti kutatás még nem történt, a korábbi kutatás eredményei építkezések és földmunkák során előkerült leletekre koncentráltak. Az országos nyilvántartásban és a szakirodalomban 6 régészeti lelőhely érinti a település területét. A szisztematikus kutatás hiányában régészeti lelőhelyek előkerülése korábban ismeretlen helyeken nagy valószínűséggel várható. A legnagyobb valószínűség az egykori magaspart szélén, illetve a mai belterület alatt várható.

A nyilvántartott lelőhelyeken – amennyiben valamilyen fejlesztést kívánnak megvalósítani – a törvény megelőző régészeti feltárást ír elő. A jelenlegi, felsorolt fejlesztéseknek a régészeti örökségre gyakorolt hatását az előző fejezetben ismertettem.

Az örökségvédelemmel kapcsolatos kérdésekben azonban mindenkor a Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hatóság állásfoglalása a mérvadó.

Régészeti érdekű területet külön nem tüntettem fel, de az alacsony kutatottság miatt a természetföldrajzilag indokolt vízmentes kiemelkedések régészeti érdekű területként kezelendők. Továbbá a belterületet teljes egészében régészeti érdekű területnek kell tartanunk.

Fontos tudnivaló, hogy soha nem tudhatjuk, mi rejlik a földben — nemcsak a felsorolt helyeken, hanem bárhol a felszín alatt megbújhatnak leletek. Ezért a földmunkával járó beruházásoknál mindenkor figyeljenek a földből kiforduló tárgyakra, apró cseréptöredékekre, kövekre, csontokra, s jelentsék előkerülésüket a helyi jegyzőnél vagy a megyei hatókörű szolnoki Damjanich János Múzeumban.

Végezetül felhívjuk a figyelmet arra, hogy – a régészeti lelőhelyekre vonatkozóan – a régészeti örökségvédelmi hatástanulmány a címlapon ill. az alul feltüntetett időpontban érvényes állapotot tükrözi. A régészeti kutatások a megye területén továbbra sem állnak meg, a fenti településrégészeti kép ezért módosulhat.

Szolnok, 2019. november

V. Mellékletek

V.1. Összesítő táblázat

VI.1.1. Magyarázat az összesítő táblázathoz:

- Az első oszlopban a lelőhelyek sorszáma szerepel
- A második oszlopban a dűlőnév
- A harmadik oszlopban a lelőhely jellege (Pl.: telep, temető, régészeti érdekű hely stb.)
- A negyedik oszlopban a szükséges ill. javasolt intézkedés
- Az ötödik oszlopban az EOV (Egységes Országos Vetület) térképlap száma
- A hatodik oszlopban a lelőhely középponti EOV koordinátái
- A hetedik oszlopban a lelőhely tengerszint feletti magassága
- A nyolcadik oszlopban a lelőhely állapota, ha van rá adat.
- A kilencedik oszlopban a Nyilvántartási azonosítási száma – amennyiben szerepel az adatbázisban.

Megelőző feltárást igénylő nyilvántartott lelőhelyek (2. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Lelőhely jellege	Intézkedés	EOV térkép-lap	Koordináták (x; y)	Tszf. m	A lelőhely állapota	Lelőhely Nyilvántartási Szám
1	Köztemető	telep	Megelőző feltárás	47-124	739081; 187847	87,5		37028
2	Kisdebrecen	telep és temető	Megelőző feltárás	47-124	739669; 186976	87,5		65256
3	Ciprus-sziget (KÖH az.:25516)	telep	Megelőző feltárás	47-122	739415; 188075	85		65258
4	Kotló-földek	telep	Megelőző feltárás	47-122	739592; 188674	86		94127
5	Ciprus-sziget	telep	Megelőző feltárás	47-122	742073; 189702	83		25516
6	Tiszamenti-dűlő	telep	Megelőző feltárás	47-124	738925; 185455	85	részben elpusztult	nyilvántartásba vétel alatt

V.2. Régészeti lelőhelyek térképen

